

egyre kevésbé képes ellátni az anyai és atyai kötelességeket. Fogyasztási cikkekkal próbálja egyensúlyozni az egészséges családi légkör, a meghittség hiányát. A médiaközlemények jelentős része – romboló módon – már a társadalom építőköveként számon tartott család intézményét is célba vette. A hírközlés segítségével az üzleti világ éberren lesi a lehetőséget arra, hogy kizárólag fogyasztóvá, vásárlóvá alacsonyítson szülőt, gyermeket, ifjút, magát az iskolát, sőt már az óvodát is. Az érzelmi nevelés, lelkiismeret-gondozás vagy éppen a hit perifériára szorulnak, lekicsinylően mutattatnak be a képernyőn és a rádióban egyaránt.

A Színes Húrok gyermek- és családközpontú tanítási filozófia. Vissza kíván térni a kodályi gondolatokhoz, így a gyermek- és ifjúsági zenén keresztül történő nevelésével az igazi, maradandó értékek tiszteletét, a másik embert figyelembe vevő, egyfajta „jelki zöldek” feladatát vállalja mind a mai napig, és hívja munkatársnak a hasonló gondolkodásúakat.

Szilvay Géza

Finnország, Kelet Helsinki Zeneintézet

Útravaló

Népmeséinkből jól ismert, hogy hamuban sült pogácsát és bort visz útravalóul a szerencsét próbáló legkisebb fiú a tarisznyájában. A búzapogácsa az életet, a testi és szellemi táplálékot, míg a bor az örömet, a halhatatlanságot és a lélek felemelkedését szimbolizálja. Egy ilyen, kincsekkel teli tarisznyával indítja szerencsét próbálni az olvasót Benedek Krisztina és Sándor Ildikó a Hagyományok Háza kiadásában 2006-ban megjelent könyvében.

Mit rejt a tarisznya?

A magyar néphagyomány közvetítésének, óvodai feldolgozásának kipróbált módszereit, pedagógusok megszívlelendő tapasztalatait. Gyakorló kollégák összegezték a hagyományörzés mozzanatait, akik már évtizedekkel a műveltségi terület megszületése előtt is hitték, hogy a tevékenységük többletértéket hordoz. Ismerik és gyakorolják a Kodály által is megfogalmazott nevelés-lélektani tapasztalatot, mely szerint „a kisgyermek amit hall, elfelejti, amit lát, már inkább megjegyzi, de amiben tevékenyen ő is részt vesz, az bizonyára belevésődik emlékezetébe”.

A könyv tanácsai, módszerei használhatók nagyvárosi és vidéki környezetben, illetve képzett vagy magukat önképző kisgyermeknevelő pedagógusok számára egyaránt, akik az intézményük nevelési programjában hasonlóképpen gondolkodhatnak arról, hogy mit jelent a néphagyományörzés a nevelés folyamatában.

Az anyanyelv használata és a jelrendszerek – költői, zenei, mozgásbeli, tánc, díszítő, alkotó stb. – elsajátítása, birtoklása különbözteti meg a népek kultúráját egymástól. A magyar hagyományok átszövik mindennapjainkat, egész életünket, még ha nem is műveljük őket tudatosan. A népszokás a kultúra továbbörökítésének közvetlen formája, mely jellemzi a hétköznapiakat és az ünnepeket, de egyben magatartásforma, cselekvési mód, sajátos jelrendszer is. Olyan szokások köre, melyet művel és illetan, erkölcsi kódex, íratlan törvény, költészet, zene, játék, mozgás, tánc, mítosz és mágia egyszerre. A hagyományok ápolása olyan tevékenység, amelynek célja a múlt értékeinek átörökítése, feladata pedig a néphagyományörzés lehetőségeinek megteremtése, amely már az óvodai nevelés folyamatában elkezdődik. Ott a helye a gyermek játékában, versében, meséjében,

zenéjében, alkotásában, mozgásában, táncában egyaránt. Eközben a kisgyermekkel megszeretteti a természetet, a környezetet, megismerteti a népi kultúra tárgyait, a népi művészetet és a népszokásokat. Az eredmény az óvodáskor végére az, hogy a kisgyermek érdeklődve hallgat népzenei, népmesés, népi mondókát, szívesen játszik és alkot természetes anyagokkal, tárgyakkal, izlésvilága befogadja a népi művészet tárgyait, eszközeit, élvezi a közös ünnepeket, jeles napokat, hagyományörző tevékenységeket.

Minden kisgyereknek a verbális anyanyelve mellett zenei és vizuális anyanyelve is van. Az óvodai életbe – a tanulmányíró szerzők tapasztalatai szerint is – a néphagyományörzés e három anyanyelv segítségével épül be a pedagógus tudatosan tervezett munkája során. Elsősorban a zenei és vizuális nevelési terület részletes bemutatására vállalkoztak a szerzők, hisz az anyanyelvi nevelésnek (népi mondókák, népmesék, közmondások, találós kérdések, szólásmondások, tréfás népi ritmusok, versek, bábozás, színjátás, népi dramatikus játékok megjelenítése, színház- és múzeumlátogatás) a népköltészet és népmese fényében sokkal nagyobb az irodalma és gyakorlata, mint a zenei és tárgyi kultúra tapasztalatai.

A néphagyományörzés az ének-zene, illetve a zenei nevelés területén a népzenei élmények nyújtásán keresztül a zene iránti érdeklődés felkeltésével, a népzenei anyanyelv megalapozásával történik. Kialakul a vonzódás a népi mondókák, dalos-mozgásos és hangszeres játékok, néptánc, énekes népszokások, zenehallgatás gyakoriságával.

Néhány gondolat a módszertani füzet népzenei kínálatából

Játék és tánc című óvodai programjában a magyar népzenei hagyományok újrafelfedezését írja le, a gyakorlati sikereket és buktatókat mutatja be a Fővárosi Gyakorló Óvoda és Továbbképző Intézet óvónője. Nevelésük alapja a természet (az évszakok és az időjárás) és az évkör (hónapok, évszakok) váltakozásának bemutatása a ritmus, a dallam, a szöveg és a mozgások nyelvén. Dummel Viktória elmeséli, hogyan jutott el a főiskolai „csupán tisztán éneklés” kritériumától (mint a dalos játékok elsajátításának legfontosabb követelménye) az énekes játékok komplex oktatásáig. Kezdetben ölbeli játékokat ajánl, majd lüktetést imitáló gyakorlatokat. Fokozatosan építi fel a körjátékok tengernyi módzatát, rövid leírásokkal. Végül az ugrós táncmotívumokat mint a 4–7 éves korosztálynak szánt előkészítő elemeket ajánlja figyelmünkbe. Írásának számomra legértékesebb része azon módszertani csokor, mely az énekes játékok és a tánc követendő alapszabályait rendszerezi.

Élő zenés táncszínházi tapasztalatairól ír Gundyné Szerényi Anna. A szintén fővárosban megvalósított program alapja a kétheti rendszerességgel megrendezett délutáni táncszínház, ahol Szerényi Béla tekerős-muzsikussal húzza a talpalávalót. A hagyományörző programok alapját azok a népszokások alkotják, melyekről a délelőtti óvodai foglalkozásokon már jócskán szó esik (szüret, kukoricafosztás, karácsony, farsang). A régi szokások rövid ismertetését számos zenei kotta követi, melyek segítenek a dallamok és szövegek megtanulásában. A szerző közkinccsé teszi a jól bevált gyerektáncszínházi éves programját tizenhat foglalkozás részletes tervezetével.

Elszomorító emlékképpel indul a harmadik, népzenei nevelést taglaló írás: „Tisztelem elődeink munkáját, mégis azt a következtetést vontam le, hogy óvodai zenei nevelésünkben kevésbé kidolgozott a rendszere és az óvodásokra vonatkoztatott módszertana a táncnak és a mozgásformáknak, és a mondókák és népi játékok anyaga évtizedek óta változatlan. Úgy érzem, szükséges a megújulás...” A változást, az elunt sablonok megújulását Csákányiné Scheller Margit az óvodai néptáncszakkör megszervezésével érte el. Beszámol a kezdeti kételyeiről, melyek a korosztályra, mozgásbeli fejlettségükre, nemek szerinti érdeklődésre, a szülők elfogadására egyaránt vonatkoztak. „Népi játék, néptánc” szakkörét két témára alapozta: az évszakok rendjére és az ünnepek

körforgására. Végül programja sikerét az írásában is részletesen felsorolt nevelési célok átgondolása, a tanítandó játékok tudatos kiválasztása is segítette. A szerző két foglalkozásának vázlatát és azok tanulságos tapasztalatait is megosztja velünk végül igencsak lelkesre kerekedett beszámolójában, melyet így zár: „Azt hiszem, nem is kell a sugárzó arcoknál nagyobb bizonyíték arra, hogy miért is van szükség hagyományainkra, régi értékeink továbbvitelére.”

A vizuális nevelésben a néphagyományok őrzése a természetes anyagok és termények megismerésén, azok megmunkálásán, a népi alkotótechnikák tanításán, eszközök bemutatásán és a népi kismesterségek gyakorlásán alapszik. A kisgyerek különféle alapanyagokkal (például agyag, viasz, bőr, gyöngy, gyapjú stb.) és eszközökkel (papír, tű, olló, ár, fűrész, szövőkeret, korongozó stb.) ismerkedik, azokkal munkálkodik (gyüri, tépkedi, sodorja, fonja, ragasztja stb.). A különféle technikák (rajzolás, festés, agyagozás, fonás, szövés, varrás, batikolás, nemezelés, gertyaöntés, faragás, mézeskalácsgyúrás, díszítés stb.) gyakorlása mellett, ezek által megismerkedik a népművészet tárgyaival is.

A tárgyalakítás gyakorlati tapasztalatait a módszertani füzet három szerzője fogalmazta meg. Elsőként egy óvodapedagógus, Dobi Pál számol be a természetes anyagok kifogyhatatlan kincsestáráról. Először a „műanyagvilágot” felváltó természetes használati tárgyak és berendezések pozitív személyiséget formáló hatása mellett érvel, majd a népi kismesterségek alkalmazására talál nyomos indokokat: „...mint egy jó bor, leülepedve és kiforrva nyújtanak olyan technikákat...”.

A budapesti Mákvirág Óvoda szakmai elvárásainak, elhivatott pedagógusainak megvalósult ötleteivel segít. A helyszín egy öltözőből átalakított „barkácszug”. Az írásban különböző alapanyagokról olvashatunk, melyek gyűjtésére (hol és mikor) és vásárlására (hogyan és hol) is kapunk tanácsokat. Itt a „zugban” előkelő helyet foglalnak el a kézművesség szerszámai, melyek között néhány veszélyesnek tűnő (például fűrész, ár, fűrész és véső) beszerzéséről, méreteikről, a technikai fogásokról és tárolásukról szintén megnyugtató, bátorító tanácsokat kapunk (ez utóbbit képpel illusztrálva). Végül néhány ajánlás következik, hogy ősszel, karácsonykor és februárban mely természetes anyagok mire használhatók fel, sőt a tantárgyi integrációt is beleszővi példái közé.

Egy óvodai népi kézművesszakkör hasznos módszertanát összegzi írásában Benedek Krisztina és Valachi Katalin. „Egy gyékényszálakból készített állatfigura [...] bár lehet, hogy egy felnőtt szemében nem hasznos tárgy, készítője számára betölti feladatát. A mai általános közizlés nem támogatja ezt a fajta tárgykultúrát, ezért szükséges olyan alkalmakat teremteni...” Alkalom lehet bármely évszak, amikor virágtündér születhet növényi részből, gyékénymadár vagy hajó úszhat a vízben. A növényi alapok felhasználását a természet rendjéhez igazodva ősze elejére ajánlják a szerzők. Októberben a bőrrrel és a kukoricával való foglalatосkodás dívott, ezekből kapunk ízelítőt. Novemberben a fonó-

---

*Mit jelentenek a hagyományok?
Az élet értelmének újrafelfedezését, a múlt értékeinek őrzését, a jelen tapasztalatainak felhasználásával a jövő építését. A szigorú, művelői által teremtett erkölcsi rend feltételeinek megteremtését. Őseink a természettel szoros kapcsolatban éltek. Az időjárást az égre felnézve jósolták meg, a betegségeket gyógyfüvekkel enyhítették, maguk varrták természetes anyagokból a ruháikat, a növényekből főzték edeleleiket. Hagyományaink egykor szájhagyomány útján apáról fiúra szálltak, tőlük kapunk örökségbe, de mintha gyakran tétlenül néznénk háttérbe szorulását, elfelejtését.*

---

ban fontak. A legszívesebb technikák advent idején próbálhatók ki, így a gyertyamártás, csuhébölcsőcske készítése és a mézeskalácssütés. Az év első hónapja textilbabázással és -bábozással telik. Február a farsangolás zajkeltőitől, hangszereitől hangos és a maszkoktól mókás. Márciusban középpontba kerül az agyag sokoldalú formázása. Húsvétkor a viaszos tojásírás kerül a mindennapok tevékenységei közé. A nemez tárgyak (labda, kép és zsák) tömörítését tavasz elejére ajánlják, májusban pedig pünkösdre készülhetünk, különféle ügyességi játékokkal. A technikai leírások, fogások, képpel illusztrált mintadarabok előtt a feldolgozott anyagokról, ősi használatokról is olvashatunk.

Végül Gólya Edit „mézeskalács-illatú” tapasztalatairól számol be a könyvben. A különböző korú gyerekekkel való mézeskalácsozás közben összegyűjtötte hasznos tanácsait, a kötetnyelvtől a recepten át az íróka fogásáig.

Összegzés

Benedek Krisztina és Sándor Ildikó könyvében a hagyományok ápolását hitként valló kollégák motiváló élménybeszámolóit és az óvodai élet valós tapasztalatait olvashatjuk. A rendkívül tartalmas és hiteles módszertani írásokat a végén megkoronázza a *Melléklet*, mely a népi kézműves-foglalkozások levezetéséhez és éves rendjéhez ad kimerítő szempontsort és táblázatot, továbbá az alapanyagok beszerzési listájáról sem feledkezik meg.

Az *Útravaló* tarisznya, és tartalma jelképes. Kincsei arra valók, hogy emlékeztessenek és ösztönözzenek az őseink által ránk hagyományozott műveltség továbbvitelére és fejlesztésére.

Mit jelentenek a hagyományok? Az élet értelmének újrafelfedezését, a múlt értékeinek őrzését, a jelen tapasztalatainak felhasználásával a jövő építését. A szigorú, művelői által teremtett erkölcsi rend feltételeinek megteremtését. Őseink a természettel szoros kapcsolatban éltek. Az időjárást az égre felnézve jósolták meg, a betegségeket gyógyfűvekkel enyhítették, maguk varrták természetes anyagokból a ruháikat, a növényekből főzték eledeleiket. Hagyományaink egykor szájhagyomány útján apáról fiúra szálltak, tőlük kaptunk örökségbe, de mintha gyakran tétlenül néznénk háttérbe szorulását, elfelejtését.

Ma a pedagógusok kezében van a felelősség, hogy birtokba vegyék, megismerjék, újrafényesítsék és továbbadják az eleinktől kapott, élethosszig megőrzendő mesebeli kincseket. Ebben segít ez a kiváló könyv, melyet tiszta szívvel azért ajánlok, mert kedvet csinál a néphagyomány óvodai közvetítéséhez, hiteles és használható módszertani eligazítást ad a néphagyomány oktatásához. Olyan, példákkal illusztrált elméleti és gyakorlati tapasztalatokról olvashatunk, amelyeket kipróbáltak és sikerrel alkalmaztak. Az óvodák nevelési programjába beilleszthető vagy teljes egészében átvehető ötleteket tartalmaz, miközben megalapozza az iskolai hon- és népismeret oktatását.

Azt az útravalót, amelyet Benedek Krisztina és Sándor Ildikó a szerencsét próbálók vállára akasztott, egy idő után joggal a magunkénak fogjuk érezni. A megfelelő pillanatban megkapott tarisznya tartalma okulásul, vigasztalásul vagy egyszerűen csak örömforrásként egész életünkre kihathat. Üzenete: egymástól tanulni annyi, mint megfigyelni, értékelni, becsülni, tisztelni, alázatosan lenni, hogy mindig legyen egymásnak mondanivalónk.

Irodalom

Benedek Krisztina és Sándor Ildikó (2006, szerk.): *Útravaló. A néphagyomány közvetítésének módszerei az óvodában.* Hagyományok Háza –Népművészeti Műhely, Budapest.

Gécziné Laskai Judit
Budapest, Petőfi Sándor Általános Iskola
és Gimnázium